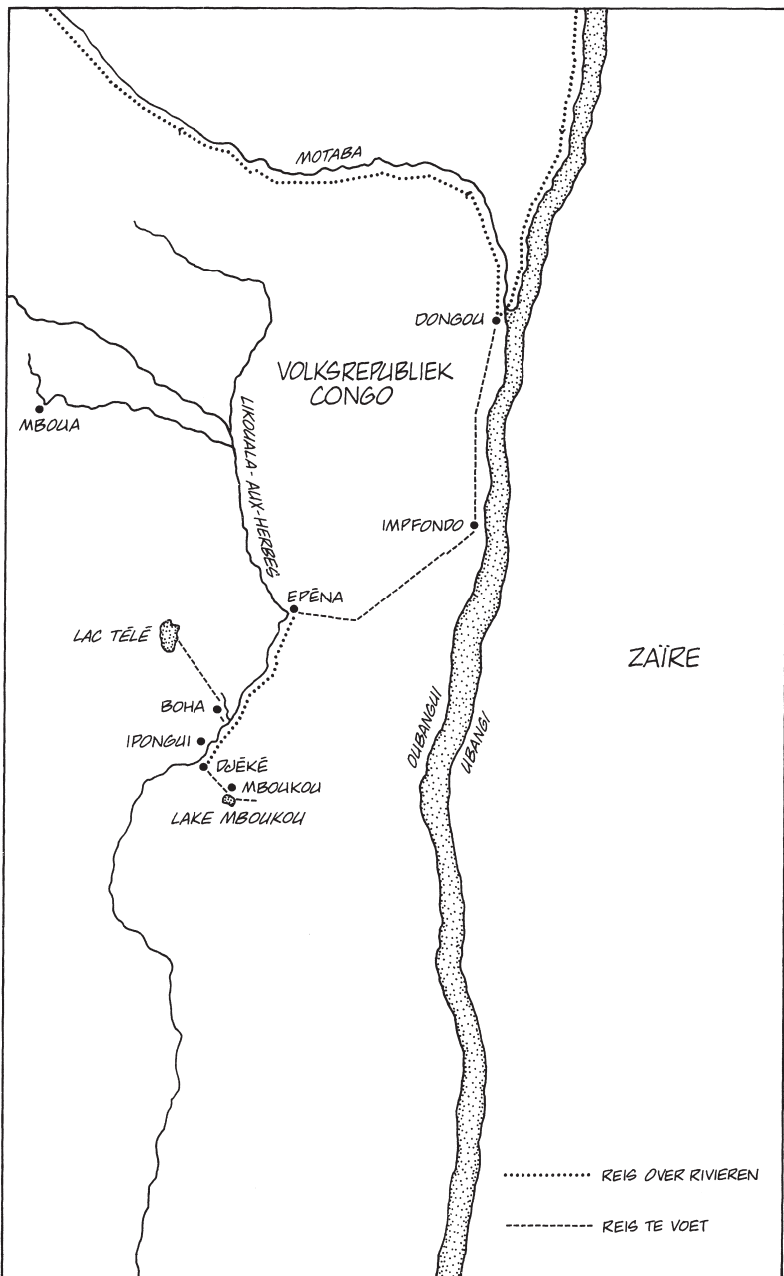

DETAILKAART I

DETAILKAART II

BOEK EEN

HOOFDSTUK I

In de hut in Poto-Poto, de arme wijk van Brazzaville, knielde de *féticheuse* op de vloer, met een glimlach naar ons, ze haalde een handvol kaurischelpen uit de stoffen zak om haar middel en wierp ze over de rieten mat.

Onwillekeurig leunden Lary Shaffer en ik voorover op onze houten krukjes, om het zinloze patroon te bestuderen; de schelpen, die kennelijk veel gebruikt waren, glansden als oud ivoor in het licht van de olielamp. De *féticheuse* glimlachte niet meer.

‘Een van u,’ zei ze langzaam in het Frans, ‘is ernstig ziek, nú, op dit moment.’

De regen leek met toegenomen heftigheid op het golfjizeren dak te ratelen. Ik had het absurde gevoel dat de andere dingen in de kleine kamer van B2-blokken – een hoopje wasgoed in een rode plastic emmer, een ruw-houten tweepersoonsbed (met een klamboe aan een haak in het plafond) – naar ons starden. Het komt gewoon doordat we nog niet geacclimatiseerd zijn, zei ik tegen mezelf, we zijn pas twee dagen in de Congo – en door die gedachte werden de luchtvochtigheid en de hitte onmiddellijk tweemaal zo drukkend.

Lary staarde nog steeds naar de vloer en veegde dikke zweetdruppels van zijn voorhoofd en de brug van zijn neus. Zijn hand, zo zag ik, beefde.

‘Dat ben ik,’ zei hij, struikelend over zijn woorden. ‘Dat ben ik. Ik ben degene die ziek is. Negen jaar geleden zat ik in een rolstoel. Ik lijd aan de ziekte die multiple sclerose heet. Ik heb mezelf gedwongen weer te lopen. De eerste dag een meter. De tweede dag twee. Mijn gezichtsvermogen kwam terug. En vorig jaar ben ik dwars door Amerika gefietst. In drieëndertig dagen. Van west naar oost. Van de ene kust naar de andere. Alles is in orde.’

‘Een rolstoel?’ zei ik, niet in staat de paniek in mijn stem te onderdrukken.

‘Ik zwem drie kwartier per dag. Twee kilometer. Ik ben fit. Ik ben in orde. Je ziet toch dat ik fit ben? En trouwens – ik wilde eigenlijk liever dood-

gaan in Afrika dan de hele zomer verf afbranden in mijn huis aan Cornelia Street. Het is geen probleem. Maak je geen zorgen. Dat hoeft echt niet.'

'Alstublieft!' zei de féticheuse, die haar hoofd achterovergooide en haar handpalmen tegen haar ogen drukte, 'u moet stil zijn. Als u met elkaar praat, kan ik niets zien. En als ik niets kan zien, kan ik u niet helpen.' En toen zei ze: 'Hier, pak aan.' Ze opende haar ogen, stak haar hand uit, raapte de schelpen op en gaf ons ieder drie daarvan. 'Hou die tegen een bankbiljet en blaas uw wensen erin.'

Met mijn vrije hand haalde ik twee biljetten van duizend CFA uit de zak op mijn broekspijp, ik gaf er een aan Lary en verfrommelde het andere boven de schelpen in mijn holle hand.

'Zo,' zei ze, 'wie is verantwoordelijk voor dit alles?'

'Ik,' zei ik, met een hoge borst.

'Vertelt u me dan eens – wat wilt u in het diepst van uw hart? Wat verlangt u het meest wanneer u vanbinnen rustig bent? En valt u me niet lastig met iets anders, vertel me niet het verhaaltje dat u van plan was aan uw vrouwen te vertellen.'

'Ik hoop een grote reis te maken door de oerwouden in het verre noorden,' zei ik, en de klank van die woorden stond me wel aan. 'Per boomkano naar de bronnen van de Motaba, waar we de boten zullen achterlaten, dan te voet door het moeraswoud en over de waterscheiding naar de Ibenga, gokken dat we daar een andere kano vinden, en dan, als we geluk hebben, de rivier afzakken naar de Likouala-aux-Herbes en te voet naar het verborgen meer, Lac Télé, waar Mokélé-Mbembe, de Congo-dinosaurius, zou wonen.'

'Nee! Nee! Nee!' riep de féticheuse op zangerige toon.

'Wat bedoelt u? Denkt u dat het leger ons geen toestemming geeft? Denkt u dat we nooit Brazzaville uit zullen komen? Is dat het?'

'U bent geen ontwikkeld man,' zei ze geërgerd, rammelend met de schelpen in haar hand als dobbelstenen in een doos. 'U spreekt uw verlangens niet uit. U denkt er alleen aan. Ik zie alles.'

Ze graaide de schelpen en het bankbiljet uit mijn hand en smeed ze met kracht op de mat; het biljet dwarrelde rond als een esdoornzaadje.

'Uw kinderen houden van u,' zei ze dramatisch, minachtend naar die dingen starend, 'uw vrouw houdt van u.'

Ik dacht: ik zal haar tweemaal zoveel geven.

'Zijn vrouw houdt toevallig inderdaad van hem,' zei Lary, weinig behulpzaam, bijkomend uit zijn trance, 'maar niemand, niet één mens, komt erachter waarom.'

‘Als u twee maanden blijft,’ zei de féticheuse, die zich alvast naar Lary had gewend, ‘zullen de geesten van het woud u geen kwaad doen. Maar als u twee maanden en één dag blijft, zult u sterven.’

‘Maar ik ben van plan zes maanden te blijven!’

‘Dan zult u sterven,’ zei ze, onfatsoenlijk snel naar Lary kijkend. Toen sloot ze haar ogen.

Hij hield zijn schelpen en zijn biljet van duizend CFA op de goedgekeurde manier vast en boog zijn hoofd. Een zweetdruppel viel van het puntje van zijn neus op de vloer. Zijn lippen bewogen.

Het drong tot me door, met lichte verontrusting, dat het onbewuste van deze oer-Amerikaanse pionier (die in verschillende fasen van zijn leven drie huizen voor zichzelf had gebouwd) gespannen bezig was met iets in de kamer. Lary Shaffer, de uiterst rationele hoogleraar psychologie van de State University of New York in Plattsburgh, reageerde niet zoals een wetenschapper volgens mij hoorde te doen; deze specialist in het gedrag van dieren, die cameraman was geweest voor Nobelprijswinnaar Niko Tinbergen in Oxford en die zijn proefschrift had geschreven over krabben als voedsel voor de kleine mantelmeeuw – deze man, zo concludeerde ik, was eventjes losgeraakt van zijn eigen wereldvisie. Maar vervolgens begreep ik hoe aanmatigend ik was geweest: je hebt hem niet meer gezien sinds jullie twintig jaar geleden samen op de universiteit zaten, bedacht ik, je kent hem nauwelijks. Of misschien, zo troostte ik mezelf, zijn we alleen maar, in slechts twee dagen van hitte en bezorgdheid en veel te veel whisky, overweldigd door Afrika.

De féticheuse pakte Lary’s schelpen en bankbiljet, legde het biljet zorgvuldig naast zich, deed zijn schelpen bij de hare, spreidde ze uit met een soepele polsbeweging over de mat, staarde naar hun patroon – en begon op en neer te wiegen als een in de steek gelaten kind.

‘U denkt te veel,’ zei ze. Haar stem ging verrassend omhoog. ‘U hebt te veel zorgen voor één man. U hebt grote problemen met uw vrouwen. U hebt een leven geleid dat op veel plaatsen gebroken is. Elke keer hebt u zich hersteld en bent u opnieuw begonnen.’

Lary zette grote ogen op.

‘Dat is waar,’ zei hij. ‘Mijn moeder is gestorven, en toen mijn vader; ik werd ziek; mijn huwelijk ging stuk; mijn vrouw is met een Afro-Amerikaan in Californië gaan wonen; en de avond voordat ik in New York op het vliegtuig zou stappen om vanuit Londen samen met Redmond hierheen te reizen, kreeg ik een telefoontje – en die stem zei: “Hallo, pap, ik ben je doch-

ter. Ik ben jarig. Ik ben eenentwintig. Nu mag ik met je praten.”

Dat wist ik niet. Ik heb een dochter die ik nooit heb gezien. Mijn enige kind. Ik heb nooit met haar gespeeld. Ik heb haar niet zien opgroeien. Eenentwintig jaar geleden had ik ruzie met mijn vriendin – we zeiden vreselijke dingen tegen elkaar en we gingen uiteen en ik ging naar Oxford, en dat was dat; ze had het me nooit verteld.’

We zwegen, en staarden naar de vloer. De kaurischelp naast mijn laarzen lag op zijn schildpadvormige rug, zodat de lange, smalle opening aan de onderkant te zien was. Je kon zó zien, dacht ik wezenloos, waarom een vrouw die een kauri om haar hals droeg, snel zwanger zou worden en een vlotte bevalling zou hebben. Ik vroeg me af hoe die schelp hier was beland: het was een echte kauri die als betaalmiddel werd gebruikt, *Cypraea moneta* van de Malediven in de Indische Oceaan, misschien naar Egypte gekomen met een Arabische dhow in de dertiende eeuw, langs de Afrikaanse noordkust verhandeld door Arabische kooplieden, de Sahara door naar het zuiden in de zadeltas van een kameel, en vandaar van het ene koninkrijkje naar het andere, tot hij Centraal-Afrika had bereikt. Of misschien was hij hier met een Europees slavenschip aangekomen: een willekeurig statistisch gegeven zoemde als een muskiet in mijn hoofd: in 1520 betaalden de Portugezen 6370 kauri's voor één man of vrouw. ‘6370,’ zeurde de muskiet, ‘6370...’

Met een krampachtig gebaar duwde Lary beide handen omhoog langs zijn hoofd, alsof hij probeerde zichzelf te scalperen. Een geschrokken gekko rende over de muur achter hem en bleef weer staan, met teentjes fijn als klimopranken.

Hij glimlachte flauw naar me, wrang. ‘En nu,’ zei hij, ‘zit ik in die verdomde Congo.’

De féticheuse pakte haar kauri's en de twee bankbiljetten, ze stopte ze in haar tas en stond op. Wij krabbelden overeind.

‘U bent heel moedig,’ zei ze tegen Lary, terwijl ze het gordijn van plastic stroken dat als deur naar de voorkamer diende, openhield. ‘U hebt zichzelf sterk gemaakt. U bent een dapper man. U bent een goed man.’ Ze raakte zijn arm aan en glimlachte naar hem, een glimlach die haar vermoede ogen deed stralen, zodat ze, even maar, veranderde in een jong meisje.

HOOFDSTUK 2

Aan een tafel in het midden van de voorkamer, bij het licht van een olielamp, zaten de twee tienerzoons van de féticheuse hun huiswerk te maken.

‘Goed zo,’ zei Lary, op professorale toon, alsof hij de heer des huizes was – zijn gevoel voor het normale was tijdelijk teruggekeerd, ‘ga zo door. Leer maar alles wat jullie kunnen.’

De jongste glimlachte oogverblindend naar hem. ‘*Thank you sir;*’ zei hij, ‘*and good morning.*’

‘Dat moet *good night* zijn,’ zei Lary.

Een koelkast en een fornuis stonden tegen de achterwand, aan weerszijden van de deuropening naar een andere kamer. Volgens de normen van Poto-Poto was de féticheuse een rijke vrouw.

Ik gaf haar vijfduizend CFA en we stapten naar buiten, de regen in, in het diepe, natte zand van de weg. Een verdwaalde geit, drijfnat en zielig, schuivend onder het smalle overhangende dak, bewoog zijn oren en staart toen we langskwamen.

Nicolas Ngouakala, de taxichauffeur die sinds twee dagen onze vriend was, een man met een treurig gezicht, ergens in de vijftig, stond op de hoek te wachten met zijn krakkemikkige Nissan.

‘Dat hebben jullie snel gedaan,’ zei hij in het Frans terwijl wij de kapotte veren van de achterbank samendrukten.

‘Het voelde anders helemaal niet snel,’ zei Lary; hij veegde met de rechtermouw van zijn blauwe denim hemd langs zijn wijkende haarlijn en kneepte met zijn wijsvinger het zweet uit zijn snor. ‘Ik heb daar maanden doorgebracht.’

‘Dan is het góéd,’ zei Nicolas. Hij startte de motor en deed de lichten aan. ‘Zo zie je maar. Ze is heel machtig. Ze is de beste féticheuse van Brazzaville.’

‘Wat doet ze voor jou?’ vroeg ik.

‘Ze behandelt mijn gezin,’ zei Nicolas, en hij schoot opzij voor drie natte kippen die tussen het afval in de wegberm zaten te pitten. ‘Ik heb zes kinderen en mijn zoontje heeft malaria. We hebben hier een nieuw soort malaria. Een gevaarlijk soort. In Brazzaville gaan daar elke week heel veel mensen aan dood. Mijn vrouw – die werkt in het ziekenhuis. Ze hebben haar naar Moskou gestuurd en daar is ze opgeleid tot verpleegster. Ze krijgt medicijnen van het ziekenhuis. Maar we gaan ook naar de féticheuse, voor alle zekerheid. De féticheuse kan iedereen genezen. Ze is machtig. En ook voor andere dingen is ze goed.’

‘Voor wat voor dingen?’

‘Gezinsproblemen. Privé-aangelegenheden,’ zei hij terwijl de auto heen en weer slingerde tussen de gaten in de weg en de lampen schenen over de lage hutten van leem of B2-blokken met golfijzere daken, af en toe een bananenboom, een mango of een palm, en dan weer naar het zand, dat vol afval lag. ‘Nou, bijvoorbeeld – ik heb een dochter, mijn oudste dochter, en ik hou heel veel van haar. Maar ze wilde trouwen met een man die ik helemaal niet mocht. Hij kon geweldig dansen, maar hij was ook een dief. Dat wist iedereen. Bovendien: wij zijn Batéké, en hij was een Vili, van de kust. De andere chauffeurs, die lachten me uit. Dus toen ben ik naar de féticheuse gegaan.’

‘En die heeft hem weggeblazen,’ zei Lary, heel enthousiast.

‘Nee, nee. Voor zoiets ga je naar een tovenaar. De féticheuse – die sprak alleen een bezwering over hem uit. Maar het is heel belangrijk dat je het de jongelui vertelt. Ze moeten het weten.’

‘Hij kromp ineem,’ zei Lary, die zich van bewondering achterover liet zakken op de bank, ‘een pik als een punaise.’

We lachten allemaal.

‘Wat is het verschil tussen een tovenaar en een féticheur?’ vroeg ik, terwijl de auto uitkwam op een geplaveide weg; iemand bleek de hoofddynamo van Brazzaville te hebben gerepareerd, zodat alle straatlantaarns opeens aangingen. ‘Ga jij ook naar een tovenaar?’

‘Ik ben een vreedzaam man. Ik heb geen tovenaar nodig. Die zijn machtiger. Maar ook duurder. Je kunt in Parijs zitten, en dan gaat je vijand naar een tovenaar, en die tovenaar legt je foto in een kom en hij pakt een machete. “Wil je deze man doden?” “Ja.” Boem!’

‘Aha,’ zei Lary, iets minder enthousiast.

‘Maar het machtigst van allemaal zijn de koningen,’ zei Nicolas terwijl we over het enkelspoor van een treinverbinding hobbelden, tegen een heu-

veltje op en vervolgens over de brede avenue van de oude Franse wijk. ‘Onze Makoko bijvoorbeeld, die woont in een paleis vol beelden, en al zijn meubels zijn rood. Hij heeft een heel oude troon, dezelfde troon waar zijn voorvader op zat toen hij het verdrag ondertekende met De Brazza en de Fransen, toen hij het land stichtte dat in 1969 is omgezet in de Marxistisch-Leninistische Volksrepubliek Congo. Hij kan alles zien. Hij is heel machtig. Als hij zegt dat niemand vandaag naar het oerwoud mag, naar de plantage, dan gaat ook niemand daarheen. Hij is zo machtig dat hij twee heilige dieren heeft: de luipaard en de leeuw. Als hij in de ochtend een palmzaad plant, dan is zo’n palm tegen de avond volgroeid, hij draagt vruchten. De opvolger van de koning, die mag bepaalde dingen wel eten en andere niet – het is een langdurige opleiding.’

‘En, wat vond je daarvan?’ vroeg ik toen we naar onze anonieme kamer hoog in het M’Bamou Palace Hotel liepen.

Lary ging op zijn bed liggen en sloot de ogen. ‘Welk specifiek aspect,’ mompelde hij, ‘bedoel je, van deze ononderbroken duizend-volt-cultuurschok?’

‘De féticheuse,’ zei ik, en ik schonk ons ieder een driedubbele whisky in. ‘Vond je niet dat ze een slimme verkooptruc had?’

‘Hoe bedoel je?’

‘Heel simpel. Waar in Brazzaville twee of drie tezamen zijn – van hen zal er eentje ziek zijn.’

‘Ik weet het niet. Ik weet het niet meer. Trouwens, wat was dat met die Congo-dinosaur? Dinky de Dino! Je gelooft toch niet echt in al die flauwekul, is het wel? Ik ben een serieuze bioloog. Ik kan niet achter dinosaurussen aangaan. Dan raak ik mijn baan kwijt.’

‘Natuurlijk niet. Maar er moet wel iets raars zijn, daar bij Lac Télé. Het is een verhaal van pygmeeën. En pygmeeën zijn betrouwbaar – vanwege de hardnekkige beschrijvingen van Bambuti-pygmeeën is Johnston op zoek gegaan naar de bosgiraf, de okapi. In 1901. Niet eens zo lang geleden.’

‘Okapi,’ zei Lary, en hij nam een slok, ‘Dinky.’

‘Goed dan,’ zei ik, geërgerd, en ik deed de rits open van het documentenvak boven in mijn backpack en haalde er een stapel fotokopieën uit die ik in Oxford had gemaakt, ‘luister dan eens naar het volgende – uit een bizar boek van een biochemicus aan de Universiteit van Chicago, Roy MacKall, *A Living Dinosaur? In Search of Mokele-Mbembe* (1987). Niet het boek zelf is zo interessant, maar een van de aanhangsels. Dat is van de hand van